

систем, а з іншого, - досвід управління підприємствами, знаннями, інформаційними системами, персоналом, якістю та ін.

Розроблені автором принципи відповідають наступним вимогам: вони є описовими і прогнозуючими, а не приписуючими; є універсальними і можуть застосовуватись в будь-якій країні і до будь-якого підприємства; є гнучкими і застосовуватись в будь-яких умовах; спрямовані на задоволення потреб працівників, власників, пайовиків, споживачів, клієнтів, партнерів та постачальників; сприятимуть особистому розвитку персоналу та власників підприємства; покликані вберегти працівників та керівників підприємства від стратегічних і тактичних помилок у процесі реалізації своїх функцій.

Таким чином, дотримання запропонованих принципів дозволить об'єднати елементи системи управління знаннями підприємства в єдине ціле і спрямувати їх розвиток в єдиному стратегічному напрямку.

Література

1. Воронкова А.Е. Построение модели управления знаниями предприятия / А.Е. Воронкова, Р. Вечерковская // Актуальні Проблеми Економіки. - 2005. - №1. - С.147-154
2. Грицанов А.А. Новейший философский словарь / А.А. Грицанов // Мн.: Книжный Дом. - 2003. - 1280 с.
3. Мильнер Б.З. Управление знаниями в корпорациях: учеб. пособ. / Б.З. Мильнер. // М.: Дело. - 2006. - 304с.
4. Шимановська-Діанич Л.М. Основи менеджменту. [Електрон. ресурс] : Опорний конспект лекцій / Л.М. Шимановська-Діанич // Полтава : РВВ ПКІ. - 2001. - 78 с.
5. Alavi, M., and Leidner, D. Review: Knowledge Management and Knowledge Management Systems: Conceptual Foundations and Research Issues / Alavi, M., and Leidner, D. // MIS Quarterly. - No. 1 (25:1). - 2001, P. 107-136
6. Davenport T. H. Ten principles of knowledge management and four case studies. Knowledge and Process Management / Davenport T. H. // № 4(3). - 1998. - P. 187-208
7. Jennex M. E. Knowledge management in modern organizations. Advances in Knowledge Management / Murray E. Jennex // Idea Group Inc (IGI). - 2007. - P. 404

658.152

Боброва С.В.,

Житомирський державний технологічний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИВАННЯ В ОСНОВНІ ЗАСОБИ ПІДПРИЄМСТВ

Структурна перебудова економіки та необхідність поживлення її розвитку потребують інтенсифікації інвестиційної діяльності підприємств. Спад інвестиційної активності підприємств в довгостроковій перспективі призводить до скорочення виробничого потенціалу і, таким чином, гальмує процес економічного зростання. У короткостроковому плані він зумовлює скорочення попиту на продукцію інвестиційних галузей, звужує внутрішній ринок [5, с. 3]. Інвестиційний процес є вагомим чинником економічного зростання країни та одним із загальних показників соціально-економічного розвитку країни в цілому. Спрямування інвестицій підприємств в основні засоби сприяє структурній перебудові економіки, забезпечує технічне переозброєння діючих підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності, реконструкцію та модернізацію виробничих структур.

Проблема інвестицій багатогранна й актуальна. Питанням інвестування присвячені роботи провідних вчених: І.А. Бланка, О.В. Гаврилюка, М.С. Герасимчука, А. А. Пересади, Б.В. Губського, А.І. Даниленка, О.В. Мертенса, В.М. Хобти, А.С. Філіпенка, В.П. Савчука, І. Ангелова, В. Беренца, М. Д. Джонка, В. Шарпа, Дж. Р. Хікса, М. Портера, Г. Бірмана та інших. Проблемам інвестування в основний капітал підприємства присвячені праці Г. В. Кравчук, С. Е. Кучіної, В. Я. Карковської, А. В. Симака, С. В. Стахурської, Р. В. Волошина, Р. В. Чорного, Т. Т. Кожем'якіна та інших науковців.

Однак залишається велика кількість невирішених і дискусійних питань, пов'язаних із організацією інвестиційної діяльності на рівні підприємства, використанням інвестиційних ресурсів, плануванням інвестицій в основні засоби тощо.

Метою статті є аналіз та комплексна характеристика процесу інвестування в основні засоби підприємств.

Підприємство як цілісна економічна система має постійно розвиватися. Умовою його створення і розвитку є комбінація виробничих факторів та забезпечення сприятливих умов, необхідних для виготовлення продукції та надання послуг. Виробнича діяльність підприємства та

реалізація її результатів неможлива без використання основних засобів – визначальних факторів виробництва.

Основні засоби підприємства - це засоби праці, що беруть участь у виробництві тривалий час (більше 365 днів), не змінюють своєї речовинної форми і переносять свою вартість на щойно виготовлений продукт частинами по мірі їх зносу (шляхом амортизаційних відрахувань) [3, с. 228].

Загальновідомо, що основні засоби є визначальним фактором виробництва, тобто обсяг виготовленої продукції залежить від основного капіталу і зайнятих у виробництві трудових ресурсів, і має тенденцію до збільшення при залученні додаткових факторів виробництва. Отже, для збільшення обсягу виробництва необхідно збільшувати або капітал, або трудові ресурси, або обидва чинники одночасно. Оскільки можливості збільшення трудового фактора обмежені, головним чинником економічного зростання є нарощення капіталу за рахунок інвестицій. Така двофакторна модель є дещо спрощеною, адже для масштабного використання цих факторів необхідні вкладення в технологію, наукові та технічні розробки [9].

Під інвестиціями (капіталовкладеннями) розуміють майнові та інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Інвестування передбачає цілеспрямоване вкладення капіталу на певний термін і супроводжується певним ступенем ризику [6, с. 286].

Інвестиції у виробництво, в нові технології допомагають підприємству зберегти позиції в жорсткій конкурентній боротьбі, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, дають можливість більш гнучкого регулювання цін на свою продукцію. Впливаючи на розширення виробничих потужностей у довгостроковій перспективі, інвестиції справляють істотний вплив на вже наявні потужностей [9].

До інвестицій в основні засоби належать: витрати на будівельні роботи всіх видів; монтаж та придбання устаткування, передбаченого в кошторисах на будівництво; придбання виробничого інструменту та господарчого інвентарю включених до кошторису на будівництво; придбання машин й устаткування, що не входять до кошторису на будівництво, а також на інші капітальні роботи і витрати.

Встановлення необхідного обсягу інвестицій в основні фонди залежить від економічної ситуації на ринку, яка може бути такою [8, с. 60]:

а) ринковий попит на продукцію підприємства задовольняється повністю. В цьому випадку здійснюється лише просте відтворення основних засобів за рахунок амортизаційних відрахувань;

б) попит на продукцію підприємства є зростаючим, тому має зміст нарощення обсягів виробництва продукції. В цьому випадку необхідне розширене відтворення основних засобів і нарощення виробничої потужності підприємства шляхом реконструкції, технічного переоснащення, розширення виробництва за попередньо розробленим проектом;

в) попит на продукцію (роботи, послуги), що пропонує підприємство, різко зменшився, або конкурентоспроможність продукції знизилась. Підприємство повинно модернізувати виробництво або організувати виробництво нової продукції.

Головні характеристики процесу інвестування в основні засоби представлені на рис. 1.

На мікрорівні інвестиції необхідні перш за все для досягнення наступних цілей: розширення і розвитку виробництва; реконструкція; технічне переозброєння; підвищення якості і забезпечення конкурентоспроможності продукції конкретного підприємства; модернізація; нове будівництво [9].

Розширення та розвиток виробництва передбачає нарощення виробничих потужностей вже існуючого підприємства і реалізовується шляхом добудови чи оснащення додаткових виробничих комплексів, нових допоміжних і обслуговуючих виробництва на території діючого підприємства; збільшення пропускну здатності діючих виробництв. Це екстенсивний шлях збільшення виробничої потужності підприємства.

Реконструкція передбачає оновлення основних засобів на більш досконалішій технічній основі шляхом повного або часткового переобладнання виробництва з заміною застарілого (морально і фізично) обладнання [9]. Основними цілями здійснення реконструкції є: збільшення виробничої потужності та обсягів виробництва інтенсивним шляхом; розширення асортименту і покращення якості продукції; зниження витрат на експлуатацію основних засобів тощо.

Технічне переозброєння є найбільш поширеним елементом реконструкції. Воно спрямоване на підвищення технічного та економічного рівня виробництва шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу, сучасної техніки і технології, механізації і автоматизації, комп'ютеризації, заміни застарілого обладнання та ін. [9].

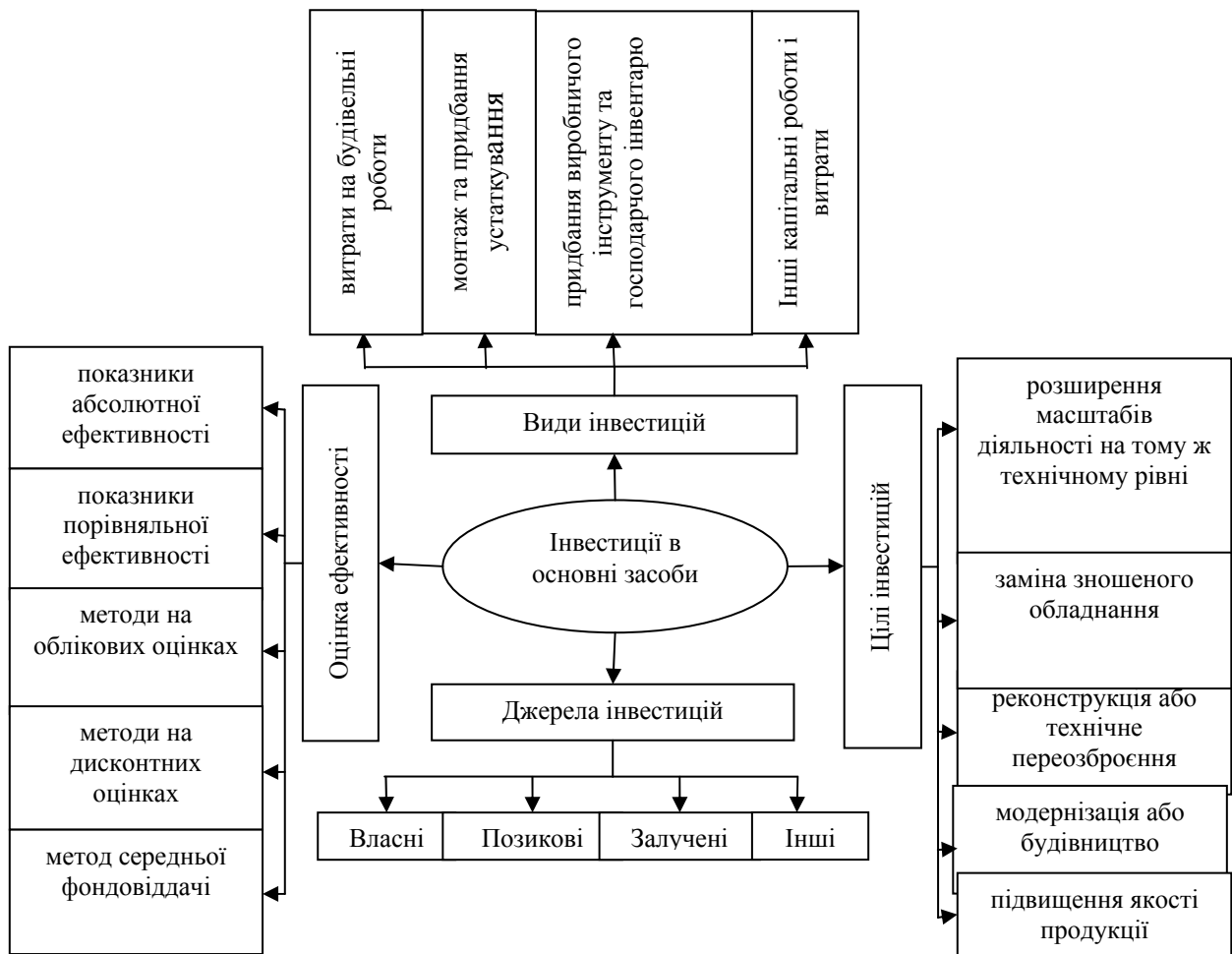

Рис. 1. Характеристика процесу інвестування в основні засоби підприємств

Модернізація - один з елементів технічного переозброєння, що полягає в удосконаленні і приведенні наявних основних засобів у відповідність сучасному рівню технологічного прогресу шляхом конструктивної зміни машин, механізмів та обладнання, які використовуються підприємством у процесі виробничої діяльності.

Нове будівництво полягає у спорудженні будівель і споруд на нових земельних ділянках (будівельних майданчиках) у встановленому та затвердженому проектом порядку. Будівництво вважається новим до його завершення і введення об'єкта в експлуатацію.

Капітальні вкладення є основою розширеного виробництва, відтворення та оновлення основних засобів підприємств, структурної перебудови суспільного виробництва і збалансованого розвитку галузей народного господарства. Завдяки здійсненню підприємствами капітальних інвестицій створюється матеріальна база промисловості, прискорюється впровадження досягнень науково-технічного прогресу, підвищується якість та конкурентоспроможність продукції, відбувається освоєння нових ринків [9].

Інвестиції в основний капітал в промислово розвинутих країнах становлять близько 20 % від ВВП [4]. Фірми інвестують інтенсивніше, якщо вони працюють на високому рівні виробничих можливостей і очікують, що попит залишатиметься високим, а відсоткова ставка достатньо низькою. Коли ці умови змінюються в протилежному напрямі, компанії зменшують обсяги інвестицій.

Для забезпечення інвестиційної діяльності підприємству важливо визначити оптимальну структуру джерел фінансування інвестицій. Інвестиції в основні засоби можуть бути здійснені за рахунок таких джерел: власних, позикових, залучених та інших джерел фінансування.

До власних джерел фінансування інвестиційної діяльності відносять прибуток поточного чи минулих періодів, власний капітал підприємства, грошові надходження від реалізації або ліквідації основних засобів, відшкодування страхових компаній, амортизаційний фонд тощо [6, с. 289]. Підприємства, як правило, максимально використовують можливості самофінансування. Проте сьогодні вони не здатні забезпечити навіть просте відтворення основних засобів. Це зумовлено зростаючою вартістю нового обладнання, прискоренням процесу морального його старіння,

недосконалими нормами та методами амортизаційних відрахувань. Підприємства не використовують потенціал амортизаційних відрахувань для інвестування в основні засоби через те, що більшість підприємств має проблеми із самофінансуванням, у тому числі в оборотні активи, а не лише в основні засоби [7].

У випадку браку власних коштів підприємство залучає позикові та залучені джерела фінансування інвестицій. До коштів позикових джерел відносять: кредити, надані державою на основі повернення, кредити іноземних інвесторів, облігаційні позики, кредити банків та інших інституційних інвесторів (інвестиційних фондів і компаній, страхових фірм, пенсійних фондів), векселі та інші види коштів [6, с. 292].

До залучених джерел фінансування належать кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян або юридичних осіб.

В категорію інших джерел фінансування можна віднести інвестиційні асигнування з державного, регіонального та місцевого бюджетів, фондів підтримки підприємництва, благодійні внески, пожертвування інших юридичних і фізичних осіб, іноземні інвестиції – окремі вкладення (в грошовій формі) міжнародних організацій і фінансових інститутів, держав і організацій різних форм власності та приватних осіб [6, с. 294].

Недостатню увагу, на нашу думку, науковці приділяють вирішенню питань активізації інвестиційної діяльності за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування, удосконаленню економічної політики щодо цільового фінансування інвестиційних розробок з боку органів державної влади, а також формуванню та розвитку інфраструктури інвестиційного ринку. Проблеми зростання інвестицій в основний капітал, відсутність джерел їх фінансування вимагають вивчення на високому науковому рівні. Міжнародна практика реалізації інвестиційних пріоритетів свідчить, що відсутність необхідних обсягів фінансування створює додаткові труднощі для результативного формування інноваційної моделі розвитку національної економіки [8, с. 58].

Офіційна методика оцінки економічної ефективності інвестицій в основні засоби передбачає визначення їх загальної (абсолютної) та порівняльної економічної ефективності [1, с. 190].

Абсолютна ефективність інвестицій в основні засоби показує загальну величину їх віддачі та обчислюється співставленням величини економічного ефекту з величиною самих витрат. Абсолютну ефективність інвестицій можна оцінити за допомогою показників:

1. Коефіцієнт економічної ефективності капітальних затрат (E_p):

$$E_p = \frac{\Delta\Pi}{K} = \frac{\Pi}{K}, \text{ 1/рік}, \quad (1)$$

де $\Delta\Pi$ - приріст прибутку підприємства у випадку вкладення капіталу у реконструкцію, модернізацію, технічне переоснащення, грн.; Π - загальна сума прибутку для новостворюваних об'єктів, грн.; K - загальна сума інвестицій (капіталовкладень), грн.

Абсолютну ефективність інвестицій в основні засоби можна обчислити також через ефективність використання виробничих фондів:

$$E_p = \frac{\Pi}{S_c + S_n}, \quad (2)$$

де S_c - середньорічна вартість основних засобів підприємства, грн.; S_n – позикові інвестиції, грн.

2. Строк окупності капіталовкладень T_p , який є оберненим показником до E_p [1, с. 191]:

$$T_p = \frac{1}{E_p}, \quad (3)$$

Розрахунковий коефіцієнт економічної ефективності інвестицій E_p повинен порівнюватись з нормативним коефіцієнтом E_n , який встановлюється Міністерством економіки України на певний період. Якщо $E_p > E_n$, то вкладення інвестицій вважають доцільним.

Розрахунки порівняльної ефективності інвестицій здійснюють тоді, коли треба вибрати кращий із можливих проектів інвестування виробництва [1, с. 191].

Розрахунковий строк окупності додаткових капіталовкладень ($T_{ок.p}$) по певному варіанту обчислюється за допомогою формули [1, с. 191]:

$$T_{ок.p} = \frac{K_2 - K_1}{C_1 - C_2}, \text{ років}, \quad (4)$$

де K_1, K_2 – сума капіталовкладень по першому та другому варіанту, грн.; C_1, C_2 – собівартість річного випуску продукції по першому і другому варіантах, грн.

Як обернений до $T_{окр.}$ показник обчислюється і розрахунковий коефіцієнт економічної ефективності додаткових капіталовкладень E_p .

Оскільки процес інвестування є досить тривалим, інвестиційні проекти можуть відрізнятися як термінами реалізації, так і розподілом коштів за роками здійснення інвестицій. У такому разі використовують методи, засновані на дисконтних оцінках. До них належать такі критерії: чиста теперішня вартість (NPV), коефіцієнт вигоди—витрати (BCR), внутрішня норма доходності (IRR), дисконтований строк окупності інвестиції (DPP), еквівалентний ануїтет (ЕА), індекс рентабельності інвестиції (PI), ефективність витрат. Особливість розрахунку цих критеріїв полягає в тому, що всі вони передбачають застосування процедури дисконтування грошових потоків [2, с. 95].

В процесі оцінки ефективності здійснених інвестицій в основні засоби використовують також методи, засновані на облікових оцінках. До них належать критерії: строк окупності інвестиції (PP); коефіцієнт ефективності інвестиції (АКК); капіталовіддача; оборотність товарних запасів; трудовіддача. На відміну від критеріїв першої групи, ці показники не враховують концепцію вартості грошей у часі [2, с. 98].

В процесі аналізу ефективності здійснених інвестицій в основні засоби важлива роль належить методу середньої фондовіддачі. Середня фондовіддача проекту визначається діленням середнього чистого прибутку, накопиченого за весь період експлуатації проекту, на середню залишкову вартість основних фондів, придбаних за рахунок інвестованих грошових коштів. Недоліками при використанні даного методу є ігнорування впливу фактору часу на ціну грошей (усувається шляхом дисконтування грошових потоків) і те, що метод розглядає лише такий об'єкт інвестування, як засоби праці. Тому сфера його застосування обмежується інвестиційними проектами локального характеру, пов'язаними із заміною обладнання [8, с. 60].

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що інвестування підприємств в основні засоби є важливим інструментом забезпечення як поточного, так і довгострокового ефективного розвитку. Значення інвестицій в основні засоби у поточній діяльності підприємства визначається можливістю підвищення ефективності виробництва, розширення масштабів діяльності, забезпечення конкурентоспроможності підприємства. В довгостроковій перспективі інвестиції в основні засоби підприємств сприяють забезпеченню стійкого функціонування підприємства, гнучкому реагуванню на зміни у зовнішньому середовищі тощо.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на дослідження механізму забезпечення процесу інвестування в основні засоби тощо.

Література

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства / І.М. Бойчик. - Київ: Атіка, 2004. - 480 с.
2. Верба В.А. Проектний аналіз: підруч. / В.А. Верба, О.А. Загородніх. - К.: КНЕУ, 2000. - 322 с.
3. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посіб. — 2-ге видання / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
4. Карковська В.Я. Інвестиції в основний капітал – головний напрямок підвищення якості інвестиційного потенціалу машинобудування / В.Я. Карковська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2010_683/61.pdf.
5. Кравчук Г.В. Реальні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Г.В. Кравчук. – Київ, 2003. – 21 с.
6. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підруч. / П.Я. Попович. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 365 с.
7. Римарчук Т.П. Відтворення основних фондів підприємств харчової промисловості в сучасних умовах / Т. П. Римарчук. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/rimarchuk-tp-vidtvorennya-osnovnih-fondiv-pidpriemstv-harchovoyi-promislovosti-v-suchasnih-umovah/>
8http://lp.edu.ua/fileadmin/templates/epi/site_files/studentski_robotu/Stelmah.pdf.
9. Цілі та задачі інвестування в основні засоби підприємства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.houseofmcdonnell.com/referati-z-planuvannya/30-planuvannya-nvesticij-v-osnovn-fondi-pdprimstva/197-czl-ta-zadach-nvestuvannya-v-osnovn-zasobi-pdprimstva.html>
10. Сьомченков О.А. Оцінка ефективності інвестування в основні фонди / О.А. Сьомченков // Економіка АПК. – 2006. – №9. – с.58-66.

Рецензент докт. екон. наук, професор В.К. Данилко